

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Elar Niglas

Erakondade rahastamise õigusliku raamistiku dünaamika ja selle mõju valimistulemustele Eesti näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Rein Toomla, MA

Tartu 2021

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub ...../kuupäev/ kell ...../kellaaeg/

...../aadress/ auditooriumis ...../number/.

Retsensent: ..... /nimi/ (...../teaduskraad/)

..... /amet/.

Lühikokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö uurimisülesandeks oli analüüsida erakondade rahastamise õigusliku raamistiku kujunemist ja selle mõju valimistulemustele Eesti näitel. Uurimistöö esimeses, teoreetilises osas esitatud ülevaade erakondade rahastamise õigusliku raamistiku kujunemist taasiseseisvunud Eestis. Peaasjalikult on rõhutatud Erakonnaseadusele kui kesksele seadusele, mille alusel korraldatakse erakondade tegevuse rahastamist ja selle kontrolli. Märgitud on ära ka teised olulised seadused, mis koos Erakonnaseadusega moodustavad tervikliku erakondade rahastamist reguleeriva õigusliku raamistiku. Ülevaade on esitatud läbi kolme olulise erakondade majandustegevust puudutava osise: annetused, riigieelarvelised eraldised ja rahastamise järelevalve.

Uurimuse teises, empiirilises osas on analüüsitud erakondade valimiskampaania kulude mõju valimistulemustele Riigikogu valimiste kontekstis. Analüüsitud on Riigikogu valimised alates 1995. aasta valimistest lõpetades 2019. aasta valimistega. Kokku seitse valimiskampaaniat.

Kokkuvõtteks on tõdetud, et valimiskampaania kulude ja valimistel saadud toetuse vahel on tugev positiivne seos. Kõige tugevam korrelatsioon kampaaniakulude ja toetusprotsendi vahel oli 2003. ja 2007. aasta Riigikogu valimistel. Varasematel valimistel on antud kahe muutuja vaheline seos olnud märkimisväärselt nõrgem. Hilisematel valimistel 2011., 2015. ja 2019. aastal on seos olnud mõnevõrra nõrgem, ent sellele vaatamata tähelepanuväärselt tugev.

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Erakondade rahastamise õiguslik raamistik.....	6
1.1. Erakondade rahastamise Põhiseaduslikud alused	7
1.1.1. Erakonnapõhiõiguse piirid erakondade rahastamise tähenduses.....	8
1.2. Erakonnaseadus ja selle kujunemine.....	9
1.2.1. Annetused	10
1.2.2. Erakondade rahastamine riigieelarvest.....	12
1.2.3. Erakondade rahastamise järelevalve	12
2. Erakondade rahastamise mõju valimistulemustele	14
2.1. Erakondade tulubaasi kujunemine	15
2.2. Valimiskampaania kulude mõju valimistulemustele	16
3. Järeldused ja diskussioon.....	23
Kokkuvõte	25
Lisa 1 - Erakondade valimiskampaania kulud ja valimistulemused	26
Kasutatud kirjandus.....	27

Sissejuhatus

Suurem osa demokraatlikke maailma riike reguleerib erakondade rahastamist läbi vastava seadusandluse. Erakondade rahastamist reguleeriv õiguslik raamistik on üks keskne mõjuv tegur erakonnaorganisatsioonide arengus. Seetõttu on sellest paljudes demokraatiates kujunenud olulise tähtsusega avaliku poliitilise debati osa. Eesti parteiorganisatsioonide seadusandliku selgroo moodustavad erakonnaseadus ja mittetulundusühingute seadus, mis sätestavad nende õigusliku seisundi, tegevusruumi ja teevad ettekirjutusi sisekorraldusele (Leif *et al.*, 2013: 267-268). Samuti valimisseadused, nagu Riigikogu valimise seadus ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus ning muud juriidiliste isikute finantsjuhtimist käsitlevad seadused, nagu raamatupidamise seadus. Mittetulundusühingute seaduse sisu rakendatakse juhul kui erakonnaseaduses ei sätestata teisiti. Kõikide eelnimetatud seaduste koosmõjus reguleeritakse erakondade rahastamist. Eelnimetatud õiguslikud allikad sisaldavad sätteid, mis seavad erakondadele (ja teistele valimiskampaania korraldajatele, sh valimisliitudele ja üksikkandidaatidele) mitmesuguseid piiranguid, finantsaruandluse kohustuse ning märgivad ära avalike vahendite kasutamise tingimused.

Käesolevas uurimistöös vaadeldakse Eesti erakonnaorganisatsioonide rahastamise õiguslikku raamistikku ja selle muutumist ajas. Samuti analüüsitakse antud raamistiku dünaamika mõju valimistulemustele. Uurimuses keskendutakse Riigikogu valimistulemustele ning ei käsitleta kohalike omavalitsuste valimisi. Uurimistöö eesmärgiks on:

- Anda ülevaade Eesti erakondade rahastamise õiguslikust raamistikust ja selle muutumisest ajas;
- Analüüsida erakondade rahastamise mõju valimistulemustele läbi erakondade kampaaniakulutuste.

1. Erakondade rahastamise õiguslik raamistik

Poliitilisel maastikul liikuvad rahavood võivad ohustada olulisi demokraatlike väärtusi. Poliitikud, kes on liiga tihedalt seotud oma rahastajatega kaugenevad oma valijatest. Samuti kannatab seetõttu poliitiline konkurents, mida juurdepääs rahalistele vahenditele võib moonutada. Poliitilise sfääri erinevate tegutsejate soov oma tegevuse rahastamise viise ja vahendite kulutamist varjata võib tõsiselt kahjustada poliitilise protsessi läbipaistvust. See tähendab, et hästi organiseeritud ja administreeritud valimised ei pruugi demokraatia jaoks tähendada midagi, kui nende tulemused on suuresti otsustatud erakondade rahaliste vahendite abil (Falguera *et al.*, 2014: 2). Seetõttu on avatud ja läbipaistev erakondade rahastamist reguleeriv seadusandlus otsustava tähtsusega demokraatliku kodanikuühiskonna rajamisel.

Üldiselt hõlmab **poliitiline rahandus** (*political finance*) kõiki rahavoogusid poliitilises protsessis. Sealhulgas mitmesuguseid valdkondasid, mille seotus poliitikaga võib esmapilgul tunduda vaid kaudne ja väheoluline. Antud uurimistöös keskendutakse ent eelkõige valimisdemokraatia (*electoral democracy*) protsessiga enam seotud teemadele. Seetõttu määratletakse antud valdkonda uurimistöös kitsamalt, vaid osas mis hõlmab otseselt erakondade valimiskampaaniatega ja muude poliitiliste tegevustega seotud kulusid (*Ibid.*, 2014: 2).

Erakondlikku tegevust puudutava regulatsiooni aluseks on Põhiseaduses sätestatud õigus osaleda riigielus ehk erakonnapõhiõigus. Enim erakondi puudutavaid õigusnorme leiame teistest lihtseadustest. Kõige määravam neist on **Erakonnaseadus**, mille eelnõu võeti vastu 9. mail 1994 ning mis jõustus sama aasta 16. juunil. Esialgne erakonnaseadus sisaldas 14 paragrahvi. Mujalt leiame erakondade tegevust reguleerivaid sätteid veel: põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadusest (erimenetlus erakonna tegevuse lõpetamiseks); Riigikogu kodukorra seadusest (fraktsioonide moodustamise alused ja erakondade formaalse võrdsuse küsimused); Riigikogu valimise seadusest (erakonna kandidaatide nimekirja esitamise kord Riigikogu valimistel) ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadusest (erakondade osalemine kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel) (Ernits, 2003: 284-285). Vastavalt erakonnaseadusele on erakond mittetulundusühing. Seetõttu rakendub erakondadele ka mittetulundusühingute seadus ja raamatupidamise seadus.

1.1. Erakondade rahastamise Põhiseaduslikud alused

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 48 lõike 1 teine lause ja lõiked 3 ja 4 sätestavad erakonnapõhiõiguse ja selle piirangud.

PS peatükk 2 § 48 lõige 1

Igäühel on õigus koonduda mittetulundusühingutesse ja -liitudesse. Erakondadesse võivad kuuluda ainult Eesti kodanikud. (Põhiseadus)

PS peatükk 2 § 48 lõiked 3 ja 4

Keelatud on ühingud, liidud ja erakonnad, kelle eesmärgid või tegevus on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele või on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega.

Ainult kohus võib õiguserikkumise eest ühingu, liidu või erakonna tegevuse lõpetada või peatada, samuti teda trahvida. (Põhiseadus)

Lisaks sellele annab PS § 30 lõige 2 võimaluse piirata riigiteenistujate õigust kuuluda erakondadesse, PS § 84 kohustab ametisse astuvat presidenti peatama oma erakondliku tegevuse ning PS § 125 keelab tegevteenistuses oleval isikul osaleda erakonna tegevuses (Põhiseadus).

PS peatükk 2 § 30 lõige 2

Seadus võib piirata mõne kategooria riigiteenistujate õigust tegelda ettevõtlusega ja koonduda tulundusühendustesse (§ 31) ning õigust kuuluda erakondadesse ja mõnda liiki mittetulundusühendustesse (§ 48). (Põhiseadus)

PS peatükk 5 § 84

Ametisseastumisega lõpevad Vabariigi Presidendi volitused ja ülesanded kõigis valitavates ja nimetatavates ametites ning ta peatab ametisoleku ajaks oma erakondliku kuuluvuse. (Põhiseadus)

PS peatükk 10 § 125

Tegevteenistuses olev isik ei tohi olla muus valitavas ega nimetatavas ametis ega osa võtta ühegi erakonna tegevusest. (Põhiseadus)

Erakondade rahastamise õigusliku raamistiku põhialuste mõtestamisel on võimalik lähtuda Eesti riigiõigusteadlase M. Ernitsa (2003) käsitlusest. Põhiseaduses sätestatud erakonnapõhiõiguse sisustamisel võib eristada selle vabaduslikku ja võrdõiguslikku külge. Vabaduslik külge kätkeb endas erakonna vaba voli valijate häälte püüdmise viiside ja vahendite üle (konkureerimisvabadus) ning vabadust hankida selleks rahalisi vahendeid (rahastamisvabadus).

Käsitledes erakondade võrdsust, tõstatab Ernits küsimuse, kas see võrdsus peaks tähendama formaalset või materiaalselt võrdsust. Formaalne võrdsus tähendaks, et kõik osapooled peaksid hüvesid saama ühepalju. Materiaalse võrdsuse kontekstis tähendaks osapoolte võrdne kohtlemise eesmärgil hüvede jaotamisel arvestada erakonna seisukohtade kaalu ühiskonnas. Tänapäevane erakonnaseadus lähtub erakondade riiklikul rahastamisel just viimasest, materiaalse võrdsuse põhimõttest (Ernits, 2003: 292-294). Antud uurimuse kontekstis oleks õige mõelda sellele kas ja kuidas on materiaalse võrdsuse põhimõttest lähtumine end õigustanud ja milline on selle mõju valimistulemustele. Kaaluda tuleks ka kuidas oleksid valimistulemused mõjutatud, kui otsustaksime rakendada enam formaalse võrdsuse printsiipi ning jagada hüvesid võrdsemalt kõikide erakondade vahel. Neid küsimusi käsitletakse uurimuse teises, analüütilises osas, kus vaadeldakse lähemalt erakondade tulubaasi kujunemist ja valimiskampaania kulude mõju valimistulemustele.

1.1.1. Erakonnapõhiõiguse piirid erakondade rahastamise tähenduses

Millised on erakonnapõhiõiguse piiramise võimalused erakonna rahastamisvabaduse kontekstis? Õiguse erakonnapõhiõigust piirata annavad PS § 48 lõige 3 ja 4:

PS § 48 lõige 3 sätestab „Keelatud on ühingud, liidud ja erakonnad, kelle eesmärgid või tegevus on suunatud Eesti põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele või on muul viisil vastuolus kriminaalvastutust sätestava seadusega.“

PS § 48 lõige 4 sätestab „Ainult kohus võib õiguserikkumise eest ühingu, liidu või erakonna tegevuse lõpetada või peatada, samuti teda trahvida.“

Erakondade rahastamist on võimalik piirata demokraatliku protsessi läbipaistvuse huvides, sest tegemist on põhiseaduses välja toodud demokraatia aluspõhimõttega. Siinkohal on oluline teada, et iga taoline piirang peab olema kooskõlas PS § 11 teise lausega ehk järgima proportsionaalsuse põhimõtet (Ernits, 2003: 295-297).

Riigikogus esindamata erakondade otsene riiklik rahastamine

Juhul kui tõlgendame põhiseaduses välja toodud erakondade võrdsust selle materiaalses kontekstis, oleme sunnitud tõdema, et Riigikogus esindamata erakondade otsese riikliku rahastamise puhul on tegemist põhiseadusliku põhimõtte kohaldamise juhuga. Juhul kui erakondade riiklik rahastamine on otseselt seotud Riigikokku valituks osutumisega, mõjub kehtestatud valimiskünnis topelt. Esimesel korral takistusena parlamenti pääsemisel, teisel korral valimiskampaania kulude katmisel (Ernits, 2003: 303).

Valimiskampaania rahastamise avalikkus

Arvestades asjaolu, et valija langetab valimisotsuse talle teadaoleva informatsiooni põhjal on adekvaatse valimisotsuse tegemiseks äärmiselt oluline, et erakondade rahavood oleksid teada enne valimisotsuse tegemist. Valimiste järgne aruanne ei ole siinkohal piisav (Ernits, 2003: 304).

Erakonna varade päritolu ja kulutuste kontroll

Põhiseaduse seisukohalt on oluline, et toimuks pidev kontroll erakondade rahavoogude üle. Seda, kuidas vastavad kontrollmehhanismid kujundada, on seadusandja otsustada (Ernits, 2003: 305).

1.2. Erakonnaseadus ja selle kujunemine

Erakonnaseadus võeti Eestis esmakordselt vastu 11. mail 1994 (RT I 1994, 40, 654) ja see jõustus sama aasta 16. juunil. Lisaks erakondade õigusliku seisundi, tegevusruumi ja sisekorralduse reguleerimisele, kehtestati sellega ka erakondade rahastamist puudutavad reeglid, mida käsitleme järgnevalt põhjalikumalt (Leif, 2003: 267).

1. jaanuar 2021 aasta seisuga on Erakonnaseadust muudetud 30 aktiga. Kõige märkimisväärsemad erakonnaseaduse täiendused võeti vastu enne 1999. ja 2003. aasta Riigikogu valimisi. Mõlemal korral lisati seadusesse uus peatükk. 1999. aastal täienes seadus peatükiga, mis käsitles erakondade rahastamist ja 2003. aastal lisatud peatükk kirjeldas erakondade vastutusala. 2003. aasta muudatusi on oma olulisuse tõttu kutsutud ka 2003. aasta pöördeks (Riigikogu, 2011). Järgnevalt tehakse ülevaade olulisematest erakondade rahastamist puudutavatest muudatustest Erakonnaseaduses läbi kolme komponendi: rahalised annetused, riigieelarvelised eraldised ja rahastamise järelevalve.

1.2.1. Annetused

1994. aastal vastu võetud Erakonnaseaduse esimese redaktsiooniga seati erakondade finantseerimisele mitmeid piiranguid. Muuhulgas keelati riigivõimu- ja kohaliku omavalitsuse organite, riigi- või munitsipaalomandil põhinevate ettevõtete, asutuste või organisatsioonide poolne erakondade ja nende struktuurüksuste rahastamine. Samuti keelati erakondadel võtta vastu raha või muud vara välisriigi riigivõimult. Välisriigi erakonnalt või välisriigi muudest allikatest laekunud vara ja rahalise toetuse vastuvõtmine jäi lubatuks, ent erakondadele seati kohustus taolistest tehingutest teavitada vastavat riikliku institutsiooni ja seda ühe nädala jooksul pärast tehingu toimumist. Erakondade valimikulutuste läbipaistvamaks muutmiseks, kohustati erakondi nii Riigikogu kui ka kohaliku omavalitsuse volikogu valimisteks tehtud kulutuste ja kogutud annetuste kohta hiljemalt ühe kuu jooksul pärast valimiste toimumist aru andma. Aruannete alusel tehtud kokkuvõtted avalikustati ja selle protsessi eest vastutas Vabariigi Valimiskomisjon (Erakonnaseadus, RT I 1994, 40, 654).

Täiendavalt reguleeriti annetusi Erakonnaseaduses **1999. aastal** (Erakonnaseadus, RT I 1999, 27, 393). Tegemist oli olulise täiendusega, sest muuhulgas pandi erakondadele kohustus pidada eraldi annetuste registrit. Kõikide annetuste puhul pidid erakonnad

nüüdsest registreerima annetuse saamise kuupäeva, annetuse tegija nime, annetuse liigi ning väärtuse. Mis aga kõige märkimisväärsem, täiendati keelatud annetuste nimekirja, sealhulgas **keelati täielikult anonüümsed annetused ja sularahaannetused**, mis ületasid 1000 krooni. Vähem tähtsam ei olnud ka nõndanimetatud tegevustoetuse reguleerimine. Tegevustoetus on kauba müümine või teenuse osutamine turuhinnast madalama hinnaga, äriühingu poolt. Tegevustoetuse andmise ja vastuvõtmise suhtes hakkasid kehtima samad regulatsioonid, mis rahalise annetuse suhtes. Sisuliselt muudeti avalikuks kogu erakondade varade koosseis ja sissetulekuallikad.

2003. aasta on erakondade rahastamise reguleerimises oluline, sest viidi läbi tollel ajal radikaalne muudatus. Nimelt **keelati täielikult juriidiliste isikute annetused** erakondadele. Samuti avati esmakordselt elektrooniline annetuste register (Erakonnaseadus, RT I 2003, 90, 601). Kui varem oli erakondade aruandekohustus seotud eelkõige valimiskampaaniatega, siis uue elektroonilise registri kasutuselevõtuga tuli aru anda ka valimiskampaaniate vahelisel ajal. Samuti oli antud registrile ligipääs peaaegu igal kodanikul. J. Adams on Riigikogus toimunud olulise tähtsusega riikliku küsimusena arutelul olnud erakondade rahastamise teemal peetud ettekandes välja toonud juriidiliste isikute annetuste keelamise tagajärjed. Esiteks andis see tõuke niinimetatud „tankist-annetajate“ tekkimiseks. Taoliste libaannetajate kaudu püüti legaliseerida erinevaid muidu seadusega teravasse vastuollu minevaid annetusi. Teiste hulgas selliseid annetusi, mis lähtusid *off-shore* ettevõtetest või pankadest. Probleemiks oli ka see, et keeldu ei täidetud, vaid annetamine siirdus põranda alla. Kasutusele võeti praktika, mille kohaselt annetuse adressaadiks olevale erakonnale osutati erinevaid teenuseid ja tehti kingitusi. Samuti levis kulude katmine erakonna eest arvete kinni maksmise kaudu. Taolist nähtust on nimetatud ka poliitika-varimajanduseks (Riigikogu, 2011).

Probleeme tekitasid ka mitmesugused kuritarvitusi tõkestama pidanud normide seadusest eemaldamise. Selle tagajärjel võimendus administratiivressurssi kasutamine ehk kohaliku omavalitsuse vahendite ja võimaluste ärakasutamine poliitilistel eesmärkidel võimul oleva erakonna kasuks. Ka hakkasid levima korruptiivsed süsteemid, kus ettevõtjad olid kohustatud „vabatahtlikult“ rahaliselt toetama võimul olevaid isikuid või grupe (Riigikogu, 2011).

1.2.2. Erakondade rahastamine riigieelarvest

Taasiseseisvumise algusaastatel riigipoolseid eraldisi erakondadele ette nähtud ei olnud. 1992. aasta Riigikogu VII koosseisu ja 1995. aasta VIII koosseisu valimistel sõltusid erakonnad (ja valimisliidud) üksnes annetustest.

Muuhulgas tõi Erakonnaseadus juba oma esimese redaktsiooniga kaasa Riigikogus esindatud erakondadele õiguse eraldistele riigieelarvest, mille suurus on proportsionaalne Riigikogu valimistel saadud mandaatide arvuga. Sellele vaatamata eraldati **esimest korda erakondadele vahendeid alles 1996. aasta riigieelarvega**. Kogusummaks oli viis miljonit krooni. Järgnevatel aastatel see summa kord kasvas, kord kahanes. **2003. aastaks** oli erakondade eraldiste kogusumma tõusnud 20 miljoni kroonini (Mikser, 2001).

Märkimisväärne on ka **2002. aastal** vastu võetud erakonnaseaduse muutmise seadus, millega täpsustati riigieelarveliste eraldiste väljamaksmist seoses erakondade ühinemise, jagunemise ja Riigikogu liikmete erakondliku kuuluvuse muutumisega ühe koosseisu jooksul. Kuni **2003. aasta** pöördeni valitses arusaam, et riigieelarvelise eraldise peamiseks eesmärgiks on aidata tasuda erakondade majandamiskulusid ja hoida ülal organisatsiooni struktuure valimiste vahelisel perioodil. Peale pööret hakkasid erakonnad saama riigieelarvest rohkem vahendeid kui neil organisatsiooni igapäevaseks majandamiseks vaja oli. Erakonnad hakkasid valimiskampaaniate tarvis rohkem laenama. Valimiskampaaniate võlgu tegemine ei olnud enne 2003. aastat midagi ebatavalist ent sellegi poolest oli see pigem erandlik. Teadmine, et parlamenti pääsemine võib tähendada märkimisväärset ja stabiilset tulu erakonna kassasse, andis kindlust, et võetud võlad on võimalik eraldiste abil tasuda. Samuti võis märgata annetamise ja annetuste kogumise taandumist. Kui varem tegelesid erakonnad valimiste eel aktiivselt annetuste hankimisega, siis 2003. aasta pöörde järel sellest tegevusest suurel määral loobuti. (Riigikogu, 2011).

1.2.3. Erakondade rahastamise järelevalve

Alates **2011. aastast** teostab erakondade rahastamise üle järelevalvet Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon (edaspidi ka ERJK). Komisjoni kuulub seitse liiget,

kellest kolm nimetavad ametisse Õiguskantsler, Riigikontrolör ja Vabariigi Valimiskomisjon ning neli nimetavad ametisse Riigikogu erakonnad. ERJK liige ei tohi olla samaaegselt Riigikogu ega Vabariigi Valitsuse liige.

Erakonnaseaduses on sätestatud sanktsioonid, mida erakondadele (või üksikkandidaatidele, valimisliitudele) rikkumiste selgumisel kohaldatakse. Rikkumisi menetleb esimese astme kohus ja kohtuväliseks menetlejaks on Politsei- ja Piirivalveamet. ERJK pädevuses on antud juhul vaid võimalus teha ettekirjutusi ja nende täitmata jätmisel määrata sunniraha kuni 15 000 eurot. Ettekirjutusi on võimalik teha kui aruandekohuslasest osapool on jätnud oma aruandekohustuse täitmata või teinud seda puudulikult; ei ole õigeaegselt tagastanud keelatud annetuse või jätnud selle riigieelarvesse kandmata; ei ole korrektselt kajastanud vastuvõetud annetust või jätnud mõne muu dokumendi esitamata (Korruptsioonivaba Eesti, 2014).

2. Erakondade rahastamise mõju valimistulemustele

Käesolevas uurimuse osas tehakse ülevaade erakondade tulubaasi kujunemisest ja jõutakse empiirilise kvantitatiivse analüüsi juurde, mis käsitleb erakondade kulusid valimiskampaaniate korraldamisel ja selle mõju valimistulemustele. Siinkohal on oluline muuhulgas mõista millised võivad olla erakondade huvid poliitika rahastamise küsimustes. Scarrow (2004) on analüüsides erakondade positsioone poliitika rahastamise küsimustes, teinud üldistatud mudeli erinevate positsioonide mõistmiseks (vt Tabel 1). Antud uurimuses on see vaid kvantitatiivse analüüsi jaoks tausta loovaks informatsiooniks.

Tulu maksimeerimine (<i>revenue-maximizing</i>): raha kui eesmärk omaette	Valismajandus (<i>electoral economy</i>): raha kui vahend valimistel õnnestumiseks
1. <i>Rohkem tulu on alati parem</i> Näide: Erakond kogub aktiivselt vahendeid rohkem kui käimasoleva valimiskampaania jaoks vajalik	1. <i>Rohkem tulu on parem vaid juhul kui see toob kaasa eelise valimistel</i>
2. <i>Poliitilised tingimused ei ole olulised</i> Näide: Suured erakonnad ei ürita väiksematest erakondadest üle olla kui just	2. <i>Poliitilised tingimused on olulised</i> Näide: Mida väikesem on erakonna tõenäosus võimule pääseda, seda suurem on tema toetus reformidele mis vähendavad tema enda tulubaasi
3. <i>Avalik tähelepanu ei ole oluline</i> Näide: Erakonnad eiravad nende olukorda kehvenedavaid ettepanekuid	3. <i>Avalik tähelepanu on oluline</i> Näide: Erakonnad on valmis toetama oma tulubaasi vähendavaid reforme peale skandaali
4. <i>Erakonna majanduslik seis ei ole oluline</i>	4. <i>Erakonna majanduslik seis on oluline</i> Näide: Kehvas majanduslikus seisus erakonnad on valmis toetama reforme, mis nende olukorda parandavad

Tabel 1. Erakondade eesmärgid poliitika rahastamise kontekstis
(Allikas: Scarrow, 2004: 658)

2.1. Erakondade tulubaasi kujunemine

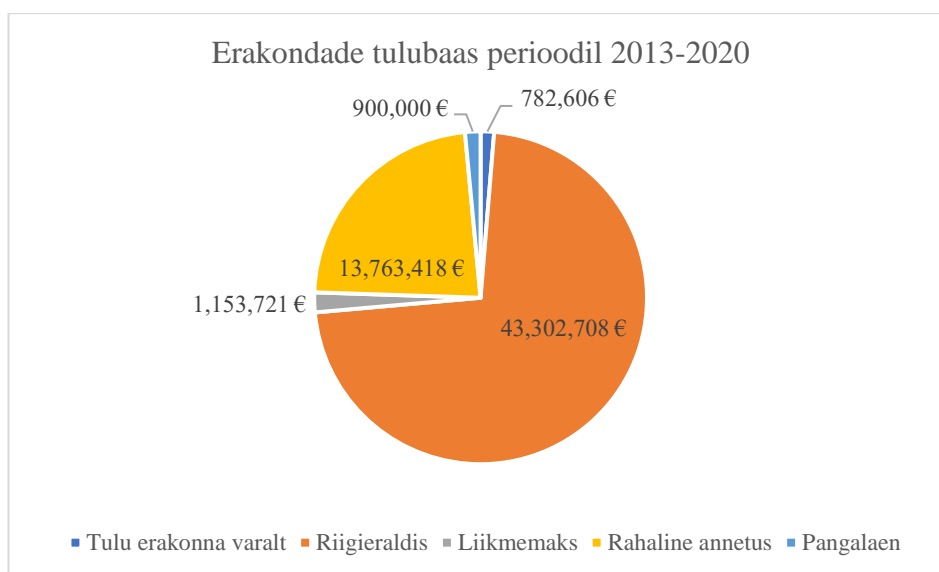
Selleks, et jõuda erakondade rahastamine mõju analüüsimise juurde tuleb eelnevalt teha ülevaade sellest kuidas kujuneb erakondade tulubaas. 2019. aastaks oli erakondade tulubaas jõudnud rekordtasemele, küündides ligi 10 mlj euroni. Üldjoontes on erakondade tulubaas perioodil 2013-2020 olnud võrdlemisi stabiilne, jäädes vahemikku 6,8 – 9,7 mlj eurot (vt Tabel 1).

Aasta	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Erakondade tulud, mln eurot	7,1	6,9	7,9	6,8	7,4	7,3	9,7

Tabel 1. Erakondade tulud 2013-2019

(Allikas: autori koostatud; Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon)

Perioodil 2013-2020 moodustas peaaegu $\frac{3}{4}$ erakondade kogutulust riigieelarvelised eraldised. Suurusjärgult teiseks tululiigiks olid rahalised annetused. Seejärel tulevad marginaalsed tuluallikad nagu erisugune tulu erakonna varalt, liikmemaks ja erakondade poolt võetud laenud (vt Joonis 1).

Joonis 1. Erakondade tulubaas perioodil 2013-2020

(Allikas: autori koostatud; Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon)

2.2. Valimiskampania kulude mõju valimistulemustele

Valimiskampania kulude ja valimistulemuste vahelise seose kirjeldamiseks kasutati regressioonanalüüsi meetodit, täpsemalt lineaarset regressiooni. Antud juhul kasutati kahe muutuja vahelise korrelatsiooni ehk vastastikuse seose tabamiseks peamiste iseloomustavate suurustena lineaarset korrelatsioonikordajat (R) ja determinatsioonikordajat (R^2). Korrelatsioonikordaja R väärtused saavad asuda vahemikus -1 kuni 1. Muutujate vahelise positiivse seose (ühe muutuja kasvades teine muutuja samuti kasvab) puhul on $R > 0$ ja negatiivse seose (ühe muutuja kasvades teine muutuja kahaneb) korral on $R < 0$. Juhul kui muutujate vahel puudub igasugune korrelatsioon ehk muutujad on teineteise suhtes sõltumatuks on $R = 0$. Muutujate vahel on nõrk seos kui $|R| < 0.3$. Keskmise seos kui $0.3 < |R| < 0.7$ ning tugev seos kui $|R| > 0.7$. Determinatsioonikordaja R^2 aitab sealjuures kirjeldada kui suures osas sõltumatu muutuja suudab prognoosida sõltuva muutuja väärtust (Taagepera, 2015).

Lineaarse korrelatsioonikordaja puuduseks on asjaolu, et sellega on võimalik tuvastada vaid lineaarseid seoseid. Muude seoste korral võib olla tulemuseks nõrk või pea olematu korrelatsioonikordaja. Üldjuhul on probleemid märgatavad korrelatsiooniväljal kuhu on kantud kõik valimi muutujad (Ibid.).

Korrelatsiooniväljale kantud punktide **x-teljel on erakonna valimiskampania kulu osakaal kampania kogukulust. Punktide y-teljel on erakonna valimistel saadud toetusprotsent**. Sõltumatuks muutujaks on antud juhul valimiskampania kulu. Sõltuvaks muutujaks on valimistel saadud toetusprotsent. Regressioonanalüüsi käigus kontrolliti sõltumatu muutuja väärtuste mõju sõltuvale muutujale. Uuritavate juhtumite hulka kuuluvad Riigikogu valimised alates 1995. aastast ehk kokku seitsmed valimised. Valimist on välja jäetud 1992. aasta Riigikogu valimised sest valimiskampania tulu- ja kuluaruannete esitamine muutus kohustuslikuks alles 1995. aastast

Nagu ka ennist välja toodud on valimiskampania tulu- ja kuluaruannete esitamine valimistel osalenud erakondadele kohustuslik alates 1995. aastast. Siinkohal on aga oluline ära märkida, et algusaastatel sisuliselt ei eksisteerinud korrapärasest kontrolli nende aruannete paikapidavuse suhtes ning on olnud mitmeid juhtumeid kus aruande õiguspärasus on seatud kahtluse alla. Kuid enamuse taolisi kahtlusi oli seotud tuluallikate

kindlaks määramisega, mitte valimiskampaania ajal tehtud kulutustega (Sikk, 2006: 72). Mistõttu võime üldjoontes aruannetes välja toodud kampaania kulude suurusjärke usaldada.

Alates 1999. aastast tekkis erakondadele täiendav kohustus lisaks konkreetse valimiskampaania kuluaruannete esitamisele pidada järge ka muul majandustegevusel ning esitada vastavale institutsioonile kvartalipõhiseid aruandeid. Kuni 2002. aastani oli taoliste perioodiliste aruannete esitamisega seis äärmiselt kehv ning tegelikkuses tegid seda vaid mõned väiksemad erakonnad. Hiljem muutus seis paremaks ning probleemid esinesid vaid üksikutel juhtudel (Sikk, 2006: 73). Sellele vaatamata on tänasel päeval võrdlemisi keeruline leida neid perioodilisi aruandeid mistõttu neid ka antud uurimuses ei kasutatud.

2014. aastal jõustunud erakonnaseaduse redaktsiooni kohaselt peavad erakonnad oma aruandeperioodi kulud kajastama kolme ettenähtud kulu lõikes. Nendeks on poliitilise tegevuse, tööjõu- ja majandamiskulud (Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon). Poliitilise tegevuse kulude pidev kajastamine on selgelt läbipaistvam ja annab tõelähedasema nägemuse erakondade tegelikest kuludest. Uus lahendus on selgelt parem varasemalt eksisteerinud süsteemist, kus erakonnad olid kohustatud esitama vaid konkreetse valimiskampaaniaga seotud kulud kampaania rahastamise aruannetena. Sellega tuleb arvestada ka antud uurimuse kontekstis. See tähendab, et alates 2014. aastast on kajastatud kuludena suurem hulk erinevaid väljaminekuid, mida varasemates kampaania aruannetes ei kajastatud.

Kuni 2007. aasta Riigikogu valimiseni on valimiskampaania kuludena arvestatud erakondade poolt Riigikogu korrupsioonivastase seaduse kohandamise komisjonile esitatud aruannetes sisalduv. 2011. aasta Riigikogu valimiste kampaania kuludena on arvestatud erakondade poolt samasisulise aruande sisu ent siis esitati see juba loodud erakondade rahastamise järelevalve komisjonile. Alates 2015. aasta Riigikogu valimistest on uurimuses valimiskampaania kuludena arvestatud erakondade rahastamise järelevalve komisjonile regulaarselt esitatud poliitilise tegevuse kulusid. Selleks, et viimased oleksid võrreldavad varem esitatud aruannetes sisalduvaga, võetakse arvesse vaid neid poliitilise tegevusi kulusid, mis tehti valimistele eelneva aasta viimases kvartalis ja valimisaasta esimeses kvartalis. Tuletame meelde, et valimised ise toimuvad aruandeperioodi ehk

aasta esimeses kvartalis. Sellisel viisi tagame, et arvesse võetud poliitilise tegevuse kulud on suuremal määral ajalises mõistes kattuvad.

Valimisaasta	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019
Erakondade deklareeritud kulud, mln eurot	0,6	1,8	4,0	7,8	4,1	6,0*	8,8*

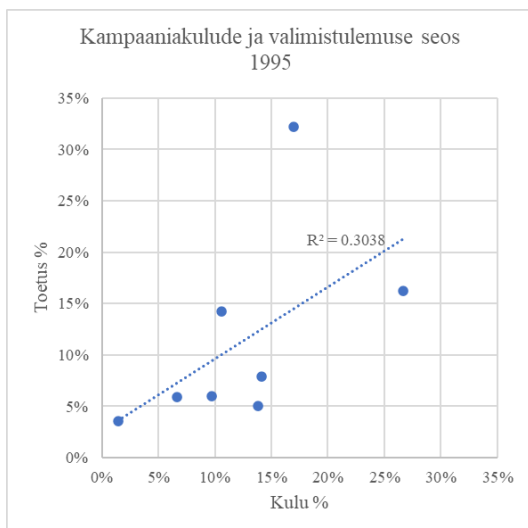
* Poliitilise tegevuse kulud valimistele eelneva aasta IV kvartalis ja valimisaasta I kvartalis koos erakonna nimekirjas kandideerinud isikute valimiskampaania kuludega

Tabel 2. Erakondade valimiskampaania kulud 1995-2019

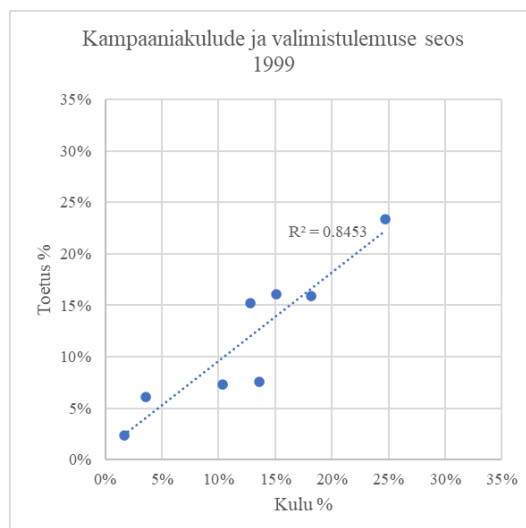
(Allikas: autori koostatud; Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon)

Valimiskampaania kulud on Eestis alates 1995. aastast peaaegu pidevalt tõusnud (vt Tabel 2). Majanduslanguslanguse tipule järgnenud 2011. aasta Riigikogu valimiste valimiskampaania kulud olid varasemast mõnevõrra väiksemad. Oluline on märkida, et riigieelarveline toetus erakondadele vähenes umbes 6% ja reklaami hind kukkus kuni 25%. Samuti tuleb arvestada ka sellega, et kehvemad olid ka võimalike annetajate majanduslikud võimalused erakondadele rahalist tuge pakkuda (Adams, 2011). Enamus erakondade valimiskampaaniad olid 2011. aastal väiksemad kui eelnenud 2007. aasta valimistel. Eriliselt paistab silma Keskerakond, kes 2007. aastal kulutas kampaaniale üle 2.6 mlj euro aga neli aastat hiljem oli see summa vaevalt 500 tuh eurot. Keskerakonnal õnnestus säilitada oma positsioon tulemuselt teise erakonnana, ent sellegi poolest oli nende toetus 2011. aasta valimistel madalam (26.1%-23.3%) ning kasvas ka vahe teised valimised järjest võitnud Reformierakonnaga (27.8%-28.6%). Reformierakonna kampaaniale kulus seejuures ligikaudu 1.3 mlj eurot.

Kõige selle juures peame arvestama asjaoluga, et poliitika-varimajanduse, põranda alla jäävate annetuste ja niinimetatud administratiivsete ressursside mõju valimiskampaaniatele jääb meile teadmatuks (Adams, 2011).

Joonis 2. Kampaaniakulude seos valimistulemusega 1995. aastal
(Allikas: autori koostatud)

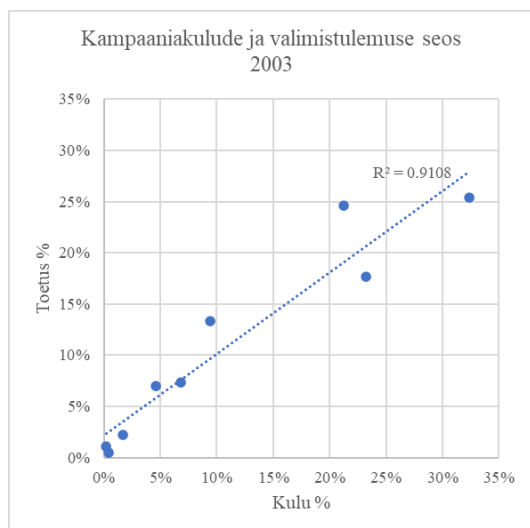
Joonis 3. Kampaaniakulude seos valimistulemusega 1999. aastal
(Allikas: autori koostatud)

1995. aastal toimunud Riigikogu valimised olid esimesed, kus osalenud erakondadel ja valimisliitudel oli kohustus oma kampaaniakulutustest aru anda. Kampaaniate kogukulu oli pigem tagasihoidlik 0,6 mlj eurot. Tagasihoidlik oli ka seos kampaaniakulude ja valimistulemuse vahel (vt Joonis 3). Korrelatsioonikordaja oli 0,5 mis on iseloomulik pigem nõrgale, kuid mitte olematule seosele muutujate vahel. Samuti teame tänu determinatsioonikordajale öelda, et valimiskampaania kulud kirjeldavad umbes 30% ulatuses toetusprotsendi variatiivsusest (vt Lisa 1). Heites pilgu algandmetele või graafilisele korrelatsiooniväljale jääb silma üks erind. Selleks on Valimisliit Koonderakond ja Maarahva Ühendus, kes võttis valimistel 32,2% toetusega ülekaaluka võidu. Teisele positsioonile tulnud Reformierakonna toetus valimistel oli 16,2%. Koonderakond ja Maarahva Ühendus oli valimisliit, mille koosseisus osalesid valimistel liikmed viiest erinevast erakonnast: Koonderakond, Maaliit, Maarahva Erakond, Pensionäride ja Perede Liit ja Põllumeeste Kogu. Valimisliit võttis valimistel rekordilise toetusega 41 saadikukohta (Vabariigi Valimiskomisjon). Sellele vaatamata ei olnud antud poliitilise jõu kampaaniakulud kõige suuremad, vaid need moodustasid pelgalt 17% kampaaniate kogukulust. 1995. aasta valimiste suurimaks kulutajaks oli seevastu

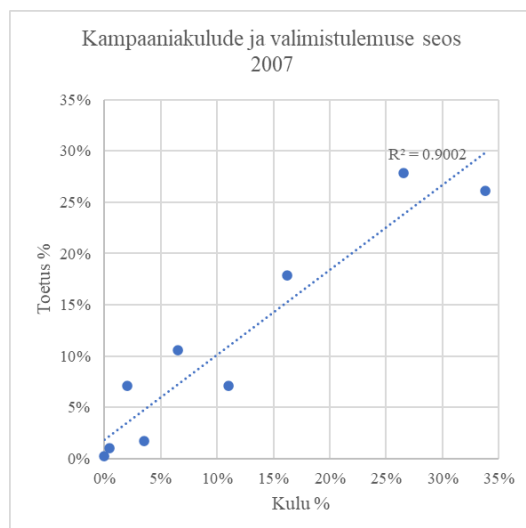
Reformierakond kelle kampaaniakulud moodustasid kogukulust üle neljandiku ehk ligi 150 tuh eurot. Reformierakond võttis valimistel 16,2% toetusega teise koha.

1999. aasta Riigikogu valimisteks oli toimunud suur muutus. Korrelatsioonikordaja tõusis nendel valimistel märkimisväärselt, ületades nüüd 0,9 piiri. See iseloomustab keskmisest märkimisväärselt tugevamat seost kampaaniakulude ja valimistulemuste vahel kui seda oli 1995. aasta valimistel. Samuti ei paista andmete hulgast silma ühtegi erindit. Võrreldes eelnenud Riigikogu valimistega olid kampaania kulud enam kui kolmekordistunud. Erakonnad kulutasid oma valimiskampaaniatele kokku 1,8 mlj eurot. Tegemist oli esimeste Riigikogu valimistega kui erakondadel oli esmakordselt kasutada ka riigieelarvelised eraldised, mis olid riigieelarves esmakordselt ette nähtud 1996. aastal.

Sellegi poolest oli riigipoolne rahaline toetus pigem väike ning suuremas osas kattis see erakondadel vaid majandamiskulud (Riigikogu, 2011). Kindlasti oli sellel oma mõju erakondade tulubaasi suurendamisel ja seeläbi ka kampaaniakulude tõusmisel, ent on keeruline väita, et ainuüksi see võis põhjustada muutujate vahelise korrelatsiooni muutumise nõnda tugevaks.

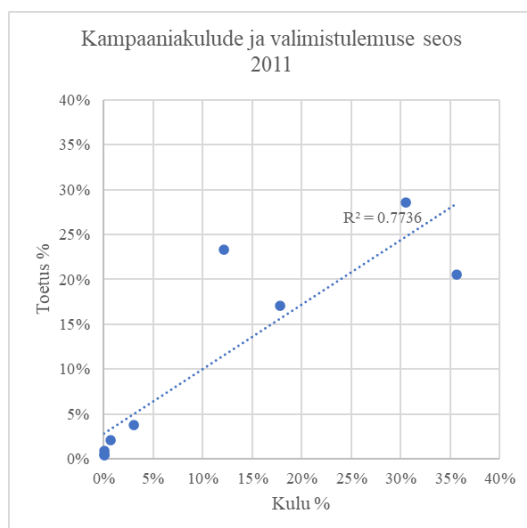
Joonis 4. Kampaaniakulude seos valimistulemusega 2003. aastal
(Allikas: autori koostatud)

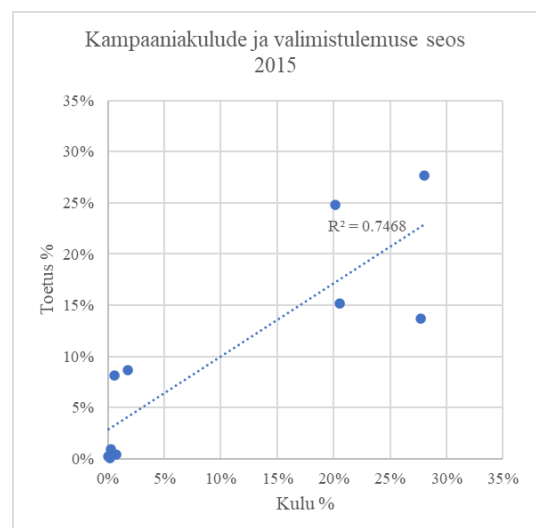
Joonis 5. Kampaaniakulude seos valimistulemusega 2007. aastal
(Allikas: autori koostatud)

2003. ja 2007. aasta Riigikogu valimistel oli kampaaniakulutuste ja saadud toetusprotsendi vaheline seos suurim võrreldes kõikide teiste Riigikogu valimistega

taasiseseisvunud Eestis (vt Joonis 5 ja Joonis 6). Korrelatsioonikordaja on mõlemal juhul suurem kui 0,9, mis tähendab peaaegu, et ideaalset seost kahe muutuja vahel. Seose tugevus hakkab silma kohe kui vaatleme korrelatsiooniväljale kantud punkte. 2003. aastaks oli valimiskampaaniate kogukulu tõusnud 4,0 mlj euroni. Esimest korda ületas ühe erakonna valimiskampaania ka miljoni euro piiri. Selleks rekordipurustajaks oli Keskerakond kes kulutas valimisagitatsiooni perioodil umbes 1,3 mlj eurot, mis moodustas 32,4% kampaaniate kogukulust. See tõi Keskerakonnale ka napi valimisvõidu Res Publica ees. 2007. aasta Riigikogu valimised tõid taaskord endaga kaasa valimiskampaania kulude kahekordse tõusu. Antud aastal kulutasid erakonnad üheskoos umbes 7,8 mlj eurot. Samuti püstitati uued kampaaniakulude rekordid kui Keskerakond ja Reformierakond kulutasid mõlemad oma kampaaniatele üle 2,0 mlj euro. Huvitavaks erandiks on siinkohal Res Publica, kes oma esimestel 2003. aasta Riigikogu valimistel oli toetuselt teine erakond 24.6% toetusega. Kuigi Res Publica polnud varem riigieelarvelisi eraldisi saanud, olid nende kampaania kulutused võrreldavad teiste juba ennast tõestanud erakondadega. Kui Res Publica kampaaniakulud küündisid üle 850 tuh euro, siis toetuselt kolmandaks tulnud Reformierakonna kulud olid umbes 930 tuh eurot ning valimised võitnud Keskerakond kulutas oma kampaaniale pea 1.3 mlj eurot. Samal ajal jäi Res Publica Keskerakonnale alla vaid 0.8%. Ent igal juhul on see olnud Eesti poliitikamaastikul vaid erand.

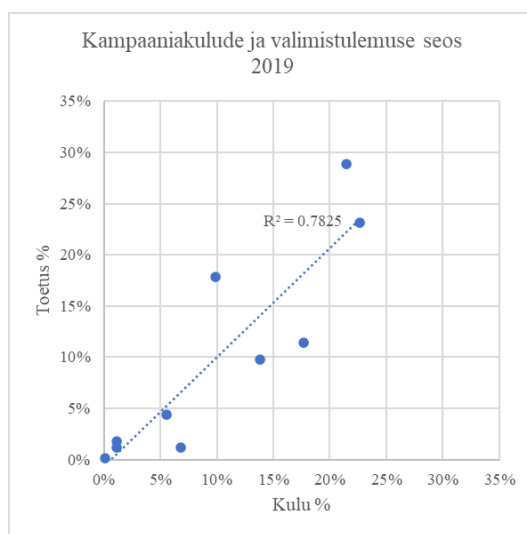

Joonis 6. Kampaaniakulude seos valimistulemusega 2011. aastal
(Allikas: autori koostatud)

Joonis 7. Kampaaniakulude seos valimistulemusega 2015. aastal
(Allikas: autori koostatud)

2011., 2015. ja 2019. aasta Riigikogu valimiste analüüsimisel on selgunud, et nende tulemused on äärmiselt sarnased. Korrelatsioonikordaja on antud kolmel valimisel olnud sisuliselt samaväärne, kõikides vahemikus 0,86 – 0,89 (vt Joonis 7, Joonis 8 ja Joonis 9). Korrelatsioonikordaja mõnevõrra langemine võib olla põhjustatud paaril viimasel valimistsükliil uute poliitiliste jõudude osalemisega, kes on teinud häid tulemusi ilma paksu rahakotita. Nende seas on olnud näiteks Vabaerakond või ka Eesti Konservatiivne Rahvaerakond. Sellele vaatamata on nende puhul tegu pigem eranditega.

Joonis 8. Kampaaniakulude seos valimistulemusega 2011. aastal
(Allikas: autori koostatud)

3. Järeldused ja diskussioon

Endine õiguskantsler I. Teder on avaldanud arvamust, et erakondadele antava riikliku toetuse sidumine Riigikogus saadud mandaatide arvuga on olnud jõudude tasakaalu põlistava mõjuga (Teder, 2012). Lisaks sellele näitavad mitmed empiirilised tõendid, et need samad rohkem mandaate saanud erakondadel on niinimetatud „positsioonil olija“ eelised (*incumbency advantage*) (Pastine & Pastine, 2012: 2). Mistõttu peab I. Teder taolist erakondade rahastamise süsteemi kehtivaid jõupositsioone põlistavaks (Teder, 2012). Sarnasele positsioonile on jõudnud ka teine endine õiguskantsler A. Jõks (2012) kes on kirjutanud: „Võimulolijad on poliitilise konkurentsi redutseerimiseks oskuslikult kasutanud seadusandlust ja võimupotentsiaali – nimetagem kas või erakonna registreerimist või erakondade rahastamise mudelit.“

Teine oluline küsimus on see kas uutele erakondadele on tagatud võrdsed võimalused kandideerida, olukorras kus vanad erakonnad on varasemate tulemuste abil saanud märkimisväärset riigipoolset rahalist toetust (Teder, 2012). Antud murekohta on võimalik leevendada laiendades rahastust ka parlamendivälistele erakondadele. Seda on Eestis varem tehtud ning tehakse taas. Üheks võimaluseks oleks katsetada korralduse muutmist selliselt, mille järgi jagatakse pool eraldisest Riigikogusse pääsenud erakondade vahel võrdselt ja teine pool jagatakse proportsionaalselt. Samuti võib kaaluda eraldise teatud osa sidumist liikmemaksude laekumisega. See võiks aidata lahendada erakondade eemaldumise probleemi nii oma valijatest kui ka oma lihtliikmetest. Trendid näitavad, et erakondade rahastamine ja nende bürood suurenevad, ent liikmete arv kahaneb (Poguntke et al., 2016: 12). Erakondade sidususe küsimus on oluline, sest see mõjutab oluliselt rahulolematust poliitika tegemise suhtes (Hopkin, 2004:16-24).

Üheks karmimaks regulatsiooniks mida antud olukorras saab kaaluda on valimiskampaania kuludele ülempiiri kehtestamine, mis mujal läänemaailmas on aina enam populaarsust koguv meede poliitikas raha mõjuvõimu vähendamiseks (Kangur, 2009). Selleks, et regulatsioonidest oleks kasu on oluline, et lisaks edukale reeglite jõustamisele muutuksid teatud hoiakud normaalsuseks ka poliitilises kultuuris. Kuigi erakondade rahastamise reguleerimine on kogu läänemaailmas muutumas normiks, siis peame mõistma, et liikumine regulatsioonide kehtestamise suunas hakkasid toimuma

alles 20. sajandi teisel poolel. Poliitilise kultuuri kohanemine sellega võib aga võtta kauem (Norris et al., 2015: 43-44).

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli analüüsida erakondade rahastamise õigusliku raamistiku kujunemist ja selle mõju valimistulemustele Eesti näitel. Uurimistöö teoreetilises osas tehti ülevaade erakondade rahastamise õigusliku raamistiku kujunemist taasiseseisvunud Eestis. Peasjalikult on rõhutatud Erakonnaseadusele kui kesksele seadusele, mille alusel korraldatakse erakondade tegevuse rahastamist ja selle kontrolli. Märgitud on ära ka teised olulised seadused, mis koos Erakonnaseadusega moodustavad tervikliku erakondade rahastamist reguleeriva õigusliku raamistiku. Ülevaade on esitatud läbi kolme olulise erakondade majandustegevust puudutava osise: annetused, riigieelarvelised eraldised ja rahastamise järelevalve.

Uurimuse empiirilises osas viidi läbi kvantitatiivne korrelatsioonianalüüs, millega kontrolliti erakondade valimiskampaania kulude mõju valimistulemustele Riigikogu valimiste kontekstis. Analüüsiti Riigikogu valimisi alates 1995. aasta valimistest lõpetades 2019. aasta valimistega.

Kindlasti ei tohi alahinnata töö teoreetilise osa tähtsust. Teooria toetas olulises osas andmete kogumist, analüüsimist, tõlgendamist ja järelduste tegemist.

Kokkuvõtteks peab tõdema, et valimiskampaania kulude ja valimistel saadud toetuse vahel on tugev positiivne seos. Kõige tugevam korrelatsioon kampaaniakulude ja toetusprotsendi vahel oli 2003. ja 2007. aasta Riigikogu valimistel. Varasematel valimistel on antud kahe muutuja vaheline seos olnud märkimisväärselt nõrgem. Hilisematel valimistel 2011., 2015. ja 2019. aastal on seos olnud mõnevõrra nõrgem, ent sellele vaatamata tähelepanuväärselt tugev. Seda kõike vaatamata erakondade rahastamist puudutava regulatsiooni järjepidevale karmistamisele ja suurenenud järelevalvele.

Lisa 1 - Erakondade valimiskampaania kulud ja valimistulemused

	1995		1999		2003		2007		2011		2015		2019	
	Kulud	Toetus %	Kulud	Toetus %	Kulud	Toetus %	Kulud	Toetus %	Kulud	Toetus %	Kulud	Toetus %	Kulud	Toetus %
KESK	59,022 €	14,2	445,714 €	23,4	1,302,148 €	25,4	2,639,611 €	26,1	497,353 €	23,3	1,216,392 €	24,8	1,986,041 €	23,1
RESP/I	...	...	...	...	853,806 €	24,6	1,265,008 €	17,9	1,461,751 €	20,5	1,676,065 €	13,7	1,553,687 €	11,4
IL	78,461 €	7,9	271,718 €	16,1	272,495 €	7,3	...	...	...	...	...	...	...	...
REF	148,215 €	16,2	327,042 €	15,9	934,756 €	17,7	2,075,050 €	27,8	1,253,823 €	28,6	1,693,762 €	27,7	1,881,688 €	28,9
KMÜ/KOOND	94,361 €	32,2	244,334 €	7,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
RL/EKRE	...	...	186,214 €	7,3	379,639 €	13,3	858,641 €	7,1	28,297 €	2,1	34,704 €	8,1	865,848 €	17,8
MÕÕD/SDE	54,021 €	6,0	231,248 €	15,2	185,638 €	7,0	507,625 €	10,6	730,856 €	17,1	1,240,315 €	15,2	1,210,431 €	9,8
PAREM	76,959 €	5,0	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
MKE/EÜRP	36,813 €	5,9	65,044 €	6,1	66,417 €	2,2	36,293 €	1,0	...	...	...	...	...	...
EKL/KD	...	...	29,807 €	2,4	8,340 €	1,1	273,814 €	1,7	1,935 €	0,5	...	...	...	...
ROH	...	...	...	...	...	...	159,777 €	7,1	124,368 €	3,8	18,471 €	0,9	95,574 €	1,8
PE/EEK	8,049 €	3,6	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
ISE	...	...	...	...	17,365 €	0,5	751 €	0,2	972 €	0,4	4,260 €	0,2	...	...
VABA	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	106,156 €	8,7	597,872 €	1,2
RÜE	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	43,621 €	0,4	154 €	...
EÜVP	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	10,550 €	0,1	6,710 €	0,1
E200	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	485,774 €	4,4
ERE	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	95,057 €	1,2
RT	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	14,058 €	...
VABA - PK	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
VE NE	...	...	...	...	...	...	...	...	3,385 €	0,9	...	...	...	...
KOKKU	555,901 €		1,801,121 €		4,020,604 €		7,816,570 €		4,102,740 €		6,044,296 €		8,792,894 €	
R		0.5511		0.9194		0.9544		0.9488		0.8795		0.8642		0.8846
R Ruudus		0.3038		0.8453		0.9108		0.9002		0.7736		0.7468		0.7825
Kohandtud R Ruudus		0.1877		0.8195		0.8981		0.8860		0.7412		0.7151		0.7554
Standardhälve		0.0678		0.0318		0.0372		0.0409		0.0712		0.0662		0.0421

*Lühendid: KESK (Keskerakond); RESP/I (Resp Publica/Isamaa); IL (Isamaaliit); REFORM (Reformierakond); KMÜ/KOOND (Koonderakond ja Maarahva Ühendus/Koonderakond); RL/EKRE (Rahvaliid/Eesti Konservatiivne Rahvaerakond); MÕÕD/SDE (Mõõdukad/Sotsiaaldemokraatlik erakond); PAREM (Parempoolsed); MKE/EÜRP (Meie Kodu on Eestimaa/Eestimaa Ühendatud Rahvapartei); EKL/KD (Kristlikud Demokraadid); ROH (Rohelised); PE/EEK (Parem Eesti/Eesti Kodanik); ISE (Iseseisvuspartei); VABA (Vabaerakond); RÜE (Rahva Ühtsuse Erakond); EÜVP (Eesti Ühendatud Vasakpartei); E200 (Eesti 200); ERE (Elurikkuse erakond); RT (Rahva Tahe); VABA – PK (Vabaduspartei – Põllumeeste Kogu); VENE (Vene Erakond Eestis).

Allikas: autori koostatud; Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon & Vabariigi Valimiskomisjon

Kasutatud kirjandus

Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjon. <http://www.erjk.ee>

Erakonnaseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014039>

Ernits, Madis. 2003. *Erakond Eesti põhiseaduses ja erakonnaseaduses*. Juridica. 2003. Eriväljaanne.
http://juridica.ee/juridica_et.php?document=et/articles/2003/Eriv%C3%A4ljaanne/65149.PRN.prv.php

Falguera, E., Jones, S., Ohman, M. 2014. *Funding of Political Parties and Election Campaigns: A Handbook on Political Finance*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Hopkin, Jonathan. 2004. "The problem with party finance: Theoretical perspectives on the funding of party politics." *Party politics* 10(6): 627-651.

Jõks, Allar. 2012. „Luubi alla tuleb võtta kogu võimulepääsemise ja võimulpüsimise õiguslik vundament.“ *Sirp*: <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/luubi-alla-tuleb-votta-kogu-voimulepaeesemise-ja-voimulpuesimise-oiguslik-vundament/>

Kangur, Riho. 2009. „Kaas peale! Valimiskampaania kulude ülempiiri kehtestamisest.“ *Riigikogu toimetised* 19: <https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-19/>

Korruptsioonivaba Eesti. 2014. „Tegevus nr 9: riiklik analüüs ERAKONDADE RAHASTAMINE sealhulgas valimiskampaaniate rahastamine“.
http://www.transparency.ee/cm/files/lisad/erakondade_rahastamine_-_esialgne.pdf

Leif, Kalev., et al. 2013. *Poliitika ja valitsemise alused*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.

Mikser, Sven. 2001. „Eesti kogemus erakondade rahastamisel.“ *Riigikogu toimetised* 4: <https://rito.riigikogu.ee/eelmised-numbrid/nr-4/>

Mittetulundusühingute seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13278757>

Norris, Pippa, and Andrea Abel van Es. 2016. *Checkbook Elections?: Political Finance in Comparative Perspective*. Oxford: Oxford University Press.

Pastine, Ivan & Pastine, Tuvana. 2012. „Incumbency advantage and political campaign spending liimits.“ *Journal of Public Economics* 96(1): 20-32.

Poguntke, Thomas, et al. 2016. "Party rules, party resources and the politics of parliamentary democracies: How parties organize in the 21st century." *Party politics* 22(6): 661-678.

Põhiseadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>

Raamatupidamise seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/125052012016>

Riigikogu valimise seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/117112017017>

Riigikogu. 2011. „Riigikogu toimetatud/toimetamata stenogramm 11.01.2011“, 11. jaanuar, <https://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201101131000>

Scarrow, Susan E. 2004. "Explaining political finance reforms: competition and context." *Party Politics* 10(6): 653-675.

Taagepera, Rein. 2015. *Logical Models and Basic Numeracy in Social Sciences*.

Teder, Indrek. 2012. „Arvamus poliitilise konkurentsi keskkonnast“, 9. september, https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_arvamus_poliitilise_konkurentsi_keskkonnast.pdf (külastatud 13. aprill, 2021)

Vabariigi Valimiskomisjon. <https://www.valimised.ee>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Elar Niglas, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Erakondade rahastamise õigusliku raamistiku dünaamika mõju valimistulemustele Eesti näitel“, mille juhendaja on Rein Toomla,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digiarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Elar Niglas

Tartus, 17.05.2021